

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/usa/103630,Sokolstwo-Polskie-w-przeddzien-I-wojny-swiatowej.html>

Obóz szkoleniowy Armii Polskiej we Francji, ok. 1918 r. Z zasobu AIPN

ARTYKUŁ

Sokolstwo Polskie w przeddzień I wojny światowej

OKRES HISTORYCZNY

(1863-1918) Ku Niepodległej

Autor: KRZYSZTOF PAWLUCZUK 06.10.2023

Od października 1917 do lutego 1919 roku na terenie USA i Kanady od zarejestrowano 38 tys. ochotników spośród członków polskiego wychodźstwa. Ostatecznie do Francji wysłano łącznie 20 720 ochotników, w tym około 6

tysięcy członków Związku Sokołów Polskich w Ameryce.

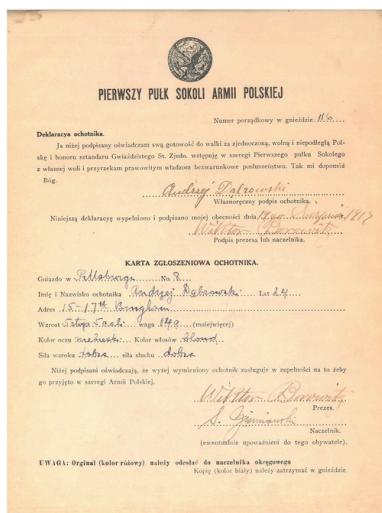
Związek Sokołów Polskich w Ameryce w okresie poprzedzającym wybuch I wojny światowej, jako pierwsza polonijna organizacja w USA, rozpoczął intensywną militaryzację swoich szeregów. Przeprowadzano kursy wojskowo-gimnastyczne i sanitarne oraz tworzono jednolicie umundurowane i uzbrojone Drużyny Bojowe. Przeszkoleni wówczas członkowie Sokolstwa stali się trzonem ochotników z Ameryki, którzy walczyli w szeregach Armii Polskiej we Francji.

Staremu krajowi na odsiecz

W ponad czterdziestu ośrodkach rekrutacyjnych na terenie USA i Kanady od października 1917 do lutego 1919 roku zarejestrowano 38 tys. ochotników spośród członków polskiego wychodźstwa. Ostatecznie do Francji wysłano łącznie 20 720 ochotników, w tym około 6 tysięcy członków Związku Sokołów Polskich w Ameryce. Pierwszy transport ok. 1200 polskich ochotników z Ameryki, po blisko dwutygodniowej podróży morskiej z Nowego Jorku, wylądował we francuskim porcie Bordeaux 28 grudnia 1917 roku. Sokołów nie sformowano w żadną odrębną jednostkę, lecz przydzielono wraz z innymi ochotnikami do różnych formacji.

Żołnierze Armii Polskiej we Francji, ok. 1918 r. Fot. z zasobu AIPN

**Karta zgłoszeniowa Andrzeja
Dąbrowskiego - członka Związku
Sokołów Polskich w Ameryce - do
Armii Polskiej we Francji, ok.
1918 r. Z zasobu AIPN**

Był to niezmiernie ważny moment, ponieważ w formującej się od czerwca 1917 roku Armii Polskiej we Francji dramatycznie brakowało żołnierzy. Jeszcze w październiku tego roku było ich zaledwie 832, znacząco poniżej oczekiwań. Ten stan rzeczy bardzo rozczarował Francuzów, którzy myśleli już o likwidacji polskiego wojska. Dopiero systematyczny napływ ochotników, poczynszy od końca grudnia 1917 roku, uratował ideę organizacji tej armii.

W walkach z Niemcami na froncie we Francji (Szampania, Wogezy) od lipca do listopada 1918 roku zginęło 80 ochotników z Ameryki. Pierwszym poległym oficerem Armii Polskiej był ppor. Lucjan Chwałkowski, członek sokolego gniazda nr 7 z Nowego Jorku.

Józef Sierociński, komendant Szkoły Podchorążych Sokolstwa Polskiego w Cambridge Springs oraz oficer ordynansowy gen. Józefa Hallera, ok. 1918 r. Z zasobu AIPN

Obóz szkoleniowy Armii Polskiej we Francji, ok. 1918 r. Z zasobu AIPN

Nie tylko z bronią w ręku

Oprócz żołnierzy do Europy wysłano również grupę 42 sanitariuszek Polskiego Białego Krzyża,

zorganizowanych i wyszkolonych w nowojorskich szpitalach dzięki staraniom Heleny Paderewskiej. W tej grupie były absolwentki sokolich kursów sanitarnych nazywane od koloru swoich uniformów „Szarymi Samarytankami”. We Francji pracowały one w czterech paryskich szpitalach, a także w szpitalu amerykańskim, gdzie leczyło się wielu rannych polskich żołnierzy. Wyszukiwały też rannych Polaków leżących w lecznicach rozrzuconych po całej Francji.

Ponadto, w trakcie pobytu swoich członków na froncie, Związek Sokołów Polskich w Ameryce prowadził systematyczne akcje, mające na celu gromadzenie środków oraz darów materialnych, które następnie transportowano do Europy. Promowano zakup wydawanych przez władze znaczków wojennych. Na zbiórkach, kwestach, wiecach i koncertach starano się nie tylko pozyskiwać fundusze, ale również informować amerykańskie społeczeństwo o Polsce, jej historii i położeniu, w jakim się znajduje.

„Szare Samarytanki” - sanitariuszki z Okręgu IV Związku Sokołów Polskich w Ameryce, 1918 r. Z zasobu AIPN

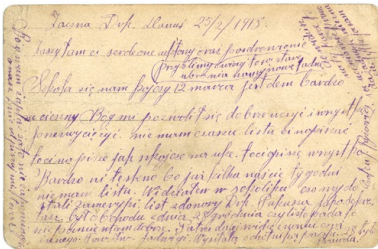
Znaczek Polskiego Białego Krzyża, ok. 1918 r. Z zasobu AIPN

* * *

Wiosną 1919 roku ochotnicy z Ameryki, już z gen. Józefem Hallerem na czele, po dotarciu Błękitnej Armii do Polski, zostali wysłani w bój o granice niepodległego państwa polskiego, do walki z wojskami Republiki Zachodnioukraińskiej i bolszewickiej Rosji. Niektórzy uczestniczyli w przejmowaniu z niemieckich rąk części Górnego Śląska i Pomorza Gdańskiego. Po zdemobilizowaniu z szeregów wojska polskiego do Ameryki wróciło około 14 tys. ochotników, byłych żołnierzy Błękitnej Armii.

Bez przeprowadzonej przez Związek Sokołów Polskich w Ameryce akcji rekrutacyjnej nie byłoby ponad 20 tys. polskich ochotników do Błękitnej Armii gen. Hallera. Podczas konferencji wersalskiej armia ta – i jej udział w działaniach zbrojnych – była dodatkowym, mocnym argumentem polskiej reprezentacji w debacie na temat przywrócenia Polsce suwerenności i jej powrotu na mapę Europy.

List członka Związku Sokołów Polskich w Ameryce, napisany podczas kursu wojskowego w Armii Polskiej we Francji, 25 lutego 1918 r. Z zasobu AIPN

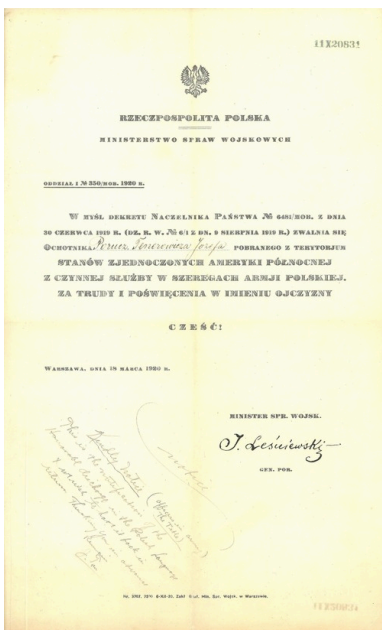

Roman Dmowski (w środku, w płaszczu) podczas uroczystości wręczenia sztandaru żołnierzom 1. Pułku Strzelców Armii Polskiej

we Francji, 1918 r. Z zasobu AIPN

Podporucznik Lucjan Chwałkowski - członek gniazda nr 7 w Nowym Jorku, pierwszy oficer Armii Polskiej, który poległ we Francji, ok. 1918 r. Z zasobu AIPN

Dokument wydany przez
Ministerstwo Spraw Wojskowych,
stwierdzający zwolnienie z
czynnej służby wojskowej por.
Józefa Tenerowicza, 18 marca
1920 r. Z zasobu AIPN

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ